

Кампазітар — гэта Прафесія!

Сустрэча за «круглым сталом»

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
рэдактар аддзела мастацтваў
"ЛіМа", вядучая сустрэчы
за "круглым сталом"

Святлана Берасцень. Нагадаю, што да з'езда Беларускага саюза кампазітараў "ЛіМ" прымержаваў публікацыю артыкула Тацяны Песнякевіч "Музыка чакае ўвагі!" (нумар за 19.XI.2010 г.). Хто чытаў

— заўважыў: там няма традыцыйнай "справаздачнай" канкрэтыкі, пераліку прозвішчаў. Тацяна Пятроўна мудра адмовілася ад прынцыпу "кожнай сястрыцы па завушніцы", каб засяродзіць увагу чытача на саміх праблемах, якімі жыве саюз. Дарэчы, і з трыбуны з'езда, нават у самых аптымістычных выступленнях, гучаў усё той жа лейтматыў: "Няма таго, што раньш было". Дый сама падзея — з'езд кампазітараў краіны! — нібы страціла свой узровень духоўна сэнс, колішняю грамадскую значнасць і не выклікала цікавасці, а таму і розгаласу, у масавых СМІ. Перадз'ездаўскія канцэрты сучаснай беларускай музыкі прыходзілі ў сталіцы без належнай рэкламы. Складлася ўражанне, што з жыцця нашага грамадства проста знікае цэлы пласт культуры. Бо ўсе часцей, нават у асяроддзі людзей адукаваных, сустракаеш такіх, якія не ведаюць і ведаць не хочуць пра існаванне "эліты нацыі", а сваю элементарную неінфармаванасць у прафесійным музычным свеце, абмежаванасць у яго разуменні кампенсуюць спасылкамі на змену часоў і прыкрытцём, амбіцыямі, агрэсіўным невуцтвам і нігілізмам. Неверагодна, але адной з маіх калег давялося выслухаць ушчунанні супрацоўніка шаноўнага выдання: маўляў, прапаноўва напісаць пра сучасных беларускіх кампазітараў — нонсэнс, бо ў наш час кампазітараў няма, гэтая прафесія сышла на нішто, а ёсць тэхніка з наборам кнопак, і варта толькі націснуць адпаведныя, як музыка сама загучыць, і прычым тут кампазітары...

Галіна Гарэлава. Што тут скажаш... Хіба толькі ўсклікнуць: "Ратуйце Музыку, ратуйце кампазітараў!". Калі ты не чытаў "Вайну і мір", гэта не значыць, што такой кнігі няма, што яна не напісана, што не існуе Леў Талстой. У такіх сітуацыях трэба найперш галаву чалавеку на месца паставіць. А як гэта зрабіць...

С. Б. Сапраўды: а як?.. Калі нехта не чытаў "Вайну і мір", на гэта могуць быць розныя прычыны. Адна з іх — чалавек не ўмее чытаць. І часцей за ўсё тыя людзі, якіх адпуджваюць самі словы "філармонія", "опера", "сімфонія", "класіка", не падрыхтаваны да таго, каб чытаць іх змест, — не ўмеюць чытаць вобразную мову гучаў. Гаму не ходзяць на адпаведныя канцэрты, як, напэўна, не хадзілі б слухаць літаратурныя дэкламацыі на незнаёмай мове або глядзець іншаземныя фільмы без дубляжу дыялогаў.

Пры канцы мінулага года адбыўся XV з'езд Беларускага саюза кампазітараў. Са справаздачным дакладам праўлення выступіў старшыня БСК Ігар Лучанок, які ў той жа дзень быў зноў, і на безальтэрнатыўнай аснове, абраны кіраўніком творчай суполкі. У рабоце з'езда браў удзел міністр культуры Беларусі Павел Латушка. Ён уручыў найвышэйшую ўзнагароду міністэрства — нагрудны Ганаровы знак — музыказнаўцы Эльвіры Алейнікавай і кампазітару Марыне Марозавай, а таксама падзякі кампазітарам Аляксандру Гулаю, Васілю Кандрасюку, Аляксандру Клеванцу, Яўгену Паплаўскаму. Міністр выступіў з прамовай, звярнуўшы ўвагу на тыя захады па падтрымцы нацыянальнага прафесійнага акадэмічнага музычнага мастацтва, якія робяцца на дзяржаўным узроўні (у прыватнасці, шматгадовую праблему з выданнем нот плануецца вырашыць на базе нядаўна створанага Інстытута культуры Беларусі). І заклікаў кампазітараў да актыўнага ўдзелу ў значных і

Навучыцца слухаць музыку

— гэта больш складаны працэс, чым авалодванне навыкамі чытання літар. У музыцы — свая мова, разуменню якой трэба доўга, калі не ўсё жыццё, вучыцца. Яна (як, зрэшты, і спрычыненне да сур'ёзнай літаратуры) вымагае асаблівай унутранай працы.

Г. Г. Вось! Я нават сваім студэнтам, музычна падрыхтаваным людзям, якія прыйшлі ўжо вучыцца кампазіцыі, гэта тлумачу. Наколькі вядома, піяніст або скрыпач на занятках у класе акадэміі будзе ўсё ўважліва слухаць і асэнсоўваць, ніколі не праігнаруе параду ці заўвагу педагога: маўляў, што вы мне гаворыце, я даўно ўжо ўмею граць. А выказаць сваё меркаванне, пажаданне пачаткоўцу-кампазітару наконт яго работы, часцей за ўсё, не мае сэнсу, бо ён перакананы, што сам піша правільна і добра, і кожную заўвагу успрымае як нейкую недарэчнасць. І гады я мушу тлумачыць, што ёсць музыка і такая, і такая, і такая, але адрозненні — прыныповыя. Удала зарыфмаваны радкі для насценгазеты і раман у верхах не адно і тое ж. І ў класе кампазіцыі вучаць гэтай унікальнай творчай прафесіі, вучаць "кампазіцыі рамана". Вось як даводзіцца размаўляць з музыкантамі. А як паразумецца з тымі, хто не мае ніякага дачынення (ды і ніякай цікавасці) да сферы сур'ёзнай музыкі? Можна, нехта з удзельнікаў нашай размовы ведае?

Радаслава Аладава. Адзін мудры чалавек сказаў, што калі ёсць добры кампазітары, яны абавязкова будуць пачуць. Будуць людзі, зацікаўленыя гэтай музыкай. І я ведаю, якія аншлагі збіралі, напрыклад, прэм'еры твораў Уладзіміра Кандрусевіча, Ларысы Сімаковіч. Хай сабе гэта адбывалася не па "магістральнай лініі" працы нашага саюза, але менавіта гэтыя беларускія кампазітары здолелі адчуць і задаволіць запатрабаванні нашай сённяшняй моладзі! Дарэчы, творцы яны дастаткова прафесійныя. Я чалавек, які звяртаецца да традыцыі, таму не заклікаю "парваць з мінулым" найхутчэй. Але я хацела б усё ж ад градыцый, і асабліва традыцыі 60-х — 70-х гадоў мінулага стагоддзя, пакінуць павягу да прафесіі. Вось Галіна выказвае занепакоенасць тым, што ў нас кампазітараў не паважаюць у грамадстве, і ў роспачы шукае адказу: што ж рабіць? А на маю думку, справа ў тым, што ў нас кампазітары не паважаюць самі сябе і свой прафесіяналізм. І працуюць неак адмежавана ад усіх маральных ідэй, якія існавалі і заўжды існуюць. Раней у нас была палітычная тэма, да якой так або інакш звяртаўся кожны кампазітар. Цяпер з'явілася духоўная тэма — і ўсе пераклучыліся на яе, прычым як пішуць — гэта няважна. Але ёсць духоўная музыка і ёсць творы, напісаныя на духоўную тэму. Толькі адзін раз мы

знакавых для айчыннай культуры бліжэйшых падзеях: 100-годдзі з дня нараджэння Максіма Багдановіча, якое адзначаецца сёлета, і чарговым юбілеі народных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа (2012 год). Звярнуўшыся да людзей, адораных музычным талентам, як да эліты нацыі, П. Латушка адзначыў, што ва ўмовах эканамічнага крызісу ім удалося галоўнае: захаваць свой творчы саюз...

А праз нейкі час прадстаўнікі Беларускага саюза кампазітараў сабраліся ў рэдакцыі "ЛіМа", каб за "круглым сталом" пагаварыць пра некаторыя праблемы, якія хвалявалі дэлегатаў з'езда і ад вырашэння якіх залежыць не толькі лёс эліты нацыі, але і перспектыва духоўна-культурнага развіцця нашай краіны. Удзельнікамі размовы сталі члены праўлення БСК, добра вядомыя ў творчым і навуковым асяроддзі асобы: музыказнаўцы Радаслава Аладава і Тацяна Песнякевіч, кампазітары Галіна Гарэлава, Алег Залётнеў і Рыгор Сурус.

нашай творчасці пэўнымі жанрамі. Таму што былі названыя два прозвішчы, два кампазітары, якія працуюць у жанры... Нават не ведаю, як яго патлумачыць...

Р. А. Ну, а прозвішча Ігара Стравінскага ў вас не выклікае сумніў? Яго творы ў нас збіраюць публіку. Поўныя залы. Калі ёсць нейкая цікавасць да музыкі, слухач на канцэрт прыходзіць. Гэта праўда, і давайце не будзем яе хаваць ад саміх сябе.

Алег Залётнеў. Трэба проста пісаць і прапаноўваць выканаўцам цікавую музыку! Яна прыцягне ўвагу: мабыць, не адразу, бо, дапусцім, ад цябе нічога адметнага не чакалі, — але пасля незвычайнай прэм'еры пойдзе пагалоска, і ўжо наступным разам публіка пойдзе, дайце веры. І ў сённяшняй сітуацыі кампазітарам трэба да саміх сябе звярнуцца: для ся-

бе мы пішам ці ўсё ж такі для пэўнай аўдыторыі? Аўдыторыя не бывае масава аднародная і выключна моладзевая. Публіка бывае і пажылая, і сярэдняга ўзросту, бывае навуковая аўдыторыя, якой неабякава, чым займаюцца айчынныя кампазітары...

Г. Г. Слушна! Бывае і адмыслова фестывальная аўдыторыя...

А. З. Што трэба, каб заяваць яе? Першае: добрая музыка, якую мы павінны напісаць. Другое: добрая і разумная, этанакіраваная прапаганда — прапаганда, скіраваная на тых, каго маглі б зацікавіць канцэртная праграма. Трэцяе: падтрымка ад саюза кампазітараў, а яна, у сваю чаргу, можа быць забяспечана толькі падтрымкай БСК з боку дзяржавы. Наш творчы саюз у свой час і створаны быў менавіта дзяржавай, і фінансаваўся ёю. Сёння саюз фактычна кінуты на выжыванне. У новай рэальнасці, можа, так і павінна быць. Але ў той жа час трэба паклапаціцца пра стварэнне ў краіне інстытута спонсарства. Для гэтага ў дзяржаве павінны быць адпаведныя законы, якія б не стрымлівалі, а стымулявалі і заахвочвалі развіццё спонсарства і пра якія апошнім часам шмат гаворыцца. Тады мы самі знайшлі б тых людзей, якія маглі б фундаваць нашы праекты, дапамагаць саюзу у арганізацыйна-творчай дзей-

пра гэта загаварылі: на рэпертуарна-закупачнай камісіі Міністэрства культуры, і шэраг твораў тады ўсё ж такі адхілілі, нягледзячы на іх тэму. Мне здаецца, калі людзі будуць адказна ставіцца да прафесіі і арыентавацца на таго самага слухача, па якім мы сёння гэтак тужым, дык, верагодна, будзе нейкі зрух...

Г. Г. Не пагаджуся з вамі, Радаслава Мікалаеўна. Таму што вы маеце на ўвазе толькі адну катэгорыю слухачоў — тых, што не хочуць канцэнтравць сур'ёзную ўвагу і надта напружваць сябе...

Р. А. Гэта — рэальнасць! Мы можам браць для прыкладу якую заўгодна частку слухачоў. А што мы робім для слухача інтэлектуальнага? Мы самі ж не ходзім на канцэрты сваіх жа калег... Мне здаецца, самыя балючыя праблемы існуюць сёння на ўзроўні этыкі ў саюзе кампазітараў. І калі яны будуць вырашаны, тады, верагодна, і з публікай будзе лягчэй паразумецца.

Тацяна Песнякевіч. А што вы маеце на ўвазе пад "этыкай у саюзе кампазітараў"?

Р. А. Сур'ёзнае стаўленне да творчасці калег і наведванне канцэртаў...

Г. Г. ...наведванне хаця б прэм'ер калег, я ўжо не кажу ўвогуле пра канцэрты з твораў беларускіх кампазітараў! Дарэчы, Радаслава Мікалаеўна, заклікаючы пачуць запатрабаванні моладзевай аўдыторыі, абмежавала прэтым прастору

Фотыя Калішчэў Дробіна

насці. Хаця б добрай музыцы дапамагчы прабіцца!

Р. А. Але прытым усё наладзіцца толькі тады, калі будуць творчыя праблемы вырашаныя і калі будзе сапраўды ажыццяўляцца адбор музыкі для выканання паводле высокіх прафесійных крытэрыяў, калі на публіцы будзе з'яўляцца ўсё самае лепшае... Мяне проста дзівіць, як кампазітар сёння піша сімфонію ў трох частках, у якой 52 минуты музыкі, музыкі досыць нейтральнай... І натуральна, што дырыжор, даведчаны ў сучаснай сітуацыі, кампануючы "зборную" праграму з'ездаўскага канцэрта, мусіў выбраць з усёй сімфоніі для публічнага выканання адну кароткую частку. І гэтая музыка, у цэлым ацэнёная прафесіяналамі даволі скрушна, была ўспрынята публікай (у той невялічкай частцы твора, што прагучала) з неверагодным энтузіязмам і нават выконвалася на "біс". Таму, каб у будучыні пазбегнуць такіх сітуацый, трэба рабіць сумленны прафесійны адбор твораў для канцэртных праграм. арыентуючыся неяк і на тое, чаго хоча сучасная філарманічная публіка. Але бяру на сябе смеласць сцвярджаць, што слухаць у вечаровай зале сімфонію такога кшталту, працягласцю 52 минуты, якую, дарэчы, і прафесіяналы не могуць слухаць, — яна б не хацела.

Г. Г. Але ж сімфоніі Дзмітрыя Смольскага публіка слухае! Праўда, даўжэй за 40 минут ён ніколі не піша...

Т. П. Я не пагаджуся з тым, што трэба арыентавацца на запатрабаванні публікі.

Р. А. Арыентавацца на публіку трэба абавязкова, інакш будуць пустыя залы!

Г. Г. Ну хіба можна арыентавацца на публіку? На якую публіку арыентавацца ў нас? Ці ж арыентуюцца на публіку, напрыклад, нашы самыя запатрабаваныя і сур'ёзныя калегі ў замежжы?

Р. А. Яны арыентуюцца на тую сітуацыю, якая склалася там! Там ёсць шыкоўны высокі пласт інтэлігенцыі. Музыкантаў. Людзей, якія гэтым цікавяцца. І ўрэшце — не трэба казаць, што музыка — гэта не элітарнае мастацтва. Гэта элітарнае мастацтва, і наша прафесійная музыка ў тым ліку! І тут калі няма гэтай эліты, дык няма каму на канцэрты хадзіць! Вось вам і праўдзівы адказ на пытанне.

Г. Г. Калі няма — значыць, трэба ствараць!

Р. А. Што значыць "ствараць"? Значыць, трэба хаця б нечым прывабліваць публіку. Дапусцім, тыя, што слухалі і ўпадабалі Скерца са згаданай сімфоніі, могуць прыйсці яшчэ на які-небудзь канцэрт, і калі не будуць расчараваныя, пачнуць хадзіць у філармонію. А тыя, хто пайшоў з аднаго бясконцага вечарова-начнога камернага канцэрта, не пратрымаўшыся да яго заканчэння, думаю, больш не паддадуцца на прынадныя анонсы.

Г. Г. Вярнуся да той думкі, якую выказаў Алег Барысавіч: пісаць для сябе ці для публікі? Калі ты пішаш, напачатку не думаеш пра "адрасата" свайго твора, толькі потым прыкладна пачынаеш уяўляць, дзе мог бы ён прагучаць, у якім кантэксце, каго б зацікавіў. Мне ўспамінаецца даўняя савецкая тэлеперадача "Музычны рынг", стваральнікі якой аднойчы

"сутыкнулі" ў студыі фальклорны ансамбль пад кіраўніцтвам Дзмітрыя Пакроўскага і некалькі рок-груп. Рокеры атакавалі: мы, маўляў, пішам на патрэбу дня, ладзім акцыі пратэсту супраць наркатыкаў, супраць алкаголю і г. д., а вы, маўляў, пішаце для сябе, нават адмовіліся паўдзельнічаць у акцыі для будаўнікоў БАМа. Пакроўскі тады адказаў: так, але толькі тады, калі ты пішаш для сябе, музыка мае сапраўдную каштоўнасць. Сапраўды, калі пішаш пра нешта асабліва для цябе дарогае, аўдыторыя адыходзіць на далёкі план. Але атрымаць жывы водгук на сваю музыку, вядома, хочацца... Ты можаш здаволіцца аўдыторыяй камернай залы, а камусьці патрэбны стадыён. Алег Елісеенкаў, найталенавіты чалавек, пайшоў з акадэмічнай музыкі, патлумачыўшы: "Мне патрэбны подых стадыёна". І калі Уладзіміру Кандрусевічу ці Ларысе Сімаковіч таксама патрэбны "подых стадыёна", яны і пішуць у адпаведным жанры. А калі гэты жанр — не мой? Я лічу, не трэба ламаць сябе, нічога шчырага і годнага з гэтага не атрымаецца: трэба выказацца тою музычна-вобразнай мовай, на якой ты думаеш. Калі маё прызвание — камерная музыка, навошта брацца за рок-оперу?

А. З. Дык ніхто і не адмаўляе разнастайнасці напрамкаў, стыляў, жанраў!

Р. А. У творчасці і не можа быць "моды", абмежавання нейкімі жанрамі, тэндэнцыямі. Кожны піша, як ён адчувае. Іншая справа, што творца не павінен пісаць толькі дзеля таго, каб потым гэтыя ноты нейкім чынам прадаць, атрымаць грошы і супакоіцца. Павінна ж быць нейкая іншая мэта: калі не мара пра паспяховае публічнае выкананне, дык хоць бы проста самавыўленне! Але калі ты пусты чалавек, дык тваё самавыўленне нікога не зацікавіць.

Г. Г. І мне пасля кожнай "рэпертуаркі" бывае проста сорамна, балюча за прэстыж нашай прафесіі...

А. З. А я скажу, чаму сорамна. Таму што рэпертуарна-закупачная камісія пачала нагадваць багадзельню. Там не адбіраюць творы — сапраўды добрыя, вартыя выканання. Адбываецца раздача "кожнай сястрыцы па завушніцы". Бо ўрэшце абмяркоўваюцца не творы, а матэрыяльнае становішча іх аўтараў. Аднаго пашкадуюць, другога. У выніку, прабачце за рэзкасць, купляецца нотнае смецце, і ў гэтым смеціці патане сапраўды вартая ўвагі музыка, якую з прыемнасцю гралі б выканаўцы і слухала публіка.

Р. А. Якая б ні была закупачная камісія, яна можа выбіраць толькі з таго, што прапанавана самімі аўтарамі. На жаль, часта тое, што яны прапануюць, — мала цікавае. Але яны прафесіяналы і жывуць са сваёй творчай працы. Мы, закупачная камісія, не ацэньваем талент аўтара. Мы ацэньваем канкрэтны твор, скажам так — прафесійны ўзровень зробленай рэчы. І часам гэты ўзровень пакідае жадаць лепшага...

А. З. Навошта ж тады купляць?!

Р. А. А мы далёка не ўсё купляем. Я ўжо казала пра адну з апошніх "рэпертуарак", на якой

адхілілі кан'юнктурныя "духоўныя творы". Але бываюць кампрамісы. У свой час мудрэц і найярчэйшы кампазітар Леў Абеліевіч, зважаючы на маю бескампраміснасць, перасцерагаў мяне ад працы ў гэтай камісіі: "Табе няма чаго там рабіць, бо кампазітары хочуць есці". З гадамі і я, мабыць, памудрэла. І цяпер гатовая пачуць і падтрымаць тых, хто, мабыць, не надта таленавіты, але дастаткова сур'ёзна працуе.

Г. Г. Вядома, "адтуль", "звыш", кожнаму з нас дадзена не пароўну. У творчасці мы непароўнальна розныя. Але членаства ў саюзе дае нам, няроўным, пэўнае раўнапраўе. Вынікам і сталася праграма з'ездаўскіх канцэртаў, у якую кожны, без абмеркавання і адбору ў асяроддзі калег, мог прапанаваць якія заўгодна свае творы, нават даўнія, якія не ёсць паказчыкам творчай працы ў міжз'ездаўскі перыяд. Крыўдна, што канцэрты гэтым разам не прагучалі брэндам сучаснай беларускай музыкі. Не было на афішах сузор'я імён, затое на першы план выйшлі людзі, якія скарысталіся сваім раўнапраўем і прапанавалі сябе...

Р. А. Толькі не трэба казаць, што "так атрымалася"! Давайце будзем самакрытычнымі, шчыра прызнаем, што ўсе мы тут неапрацавалі, праўленне павінна было праявіць актыўнасць і пракантраляваць працэс адбору музыкі, укладання праграм.

Т. П. Памылкай было звярнуцца да кампазітараў, каб яны самі складалі заяўкі з пералікам уласных твораў, выкананне якіх яны хацелі б пачуць на з'ездзе. Асабліва пачалі актыўнічаць тыя, каму доўгі час, і з аб'ектыўных прычын, не шанцавала на публічнае выкананне сваіх опусаў. А многія таленавітыя і яркія творчыя асобы проста адмовіліся ўдзельнічаць у такой самадзейнасці.

А. З. Крыўдна, калі крытэрыі прафесіі кампазітара пачынаюць размывацца ў нашым жа творчым асяроддзі... А колькі спекуляцый робіцца вакол яе! Калі я працаваў на Беларускам радыё, быў музычным рэдактарам вышчана для дзяцей, да мяне аднойчы звярнулася даволі вядомая дама, кіраўніца самадзейнага дзіцячага гурта, з просьбай набыць некалькі дзіцячых песень. Прынесла фанэграму. Выбраў дзве немудрагелістыя мілагучныя песенькі — такія на радыё заўсёды запатрабаваныя, — і папярэсіў для аплаты прынесці іх ноты. Мая просьба яе здзівіла: "Ведаеце, з нотамі ў мяне... праблемы". Тады ўжо здзівіўся я: "Вы назвалі сябе кампазітарам. Як жа вы "пісалі" і развучвалі песні, калі ў вас праблемы з нотамі? Як жа заплаціць за вашу працу, калі няма нот?" Праз месяц я ўбачыў у вестыбюлі Дома радыё маляўнічую канцэртную афішу, дзе гэтая дама была прадстаўлена як кампазітар, спявачка, паэт... Цяпер, вы ведаеце, яна такая не адна. Нават неадукваныя складальнікі другасных і пасрэдных песенек-аднадзёнак называюць сябе кампазітарамі і часам глядзяць звысоку на тых таленавітых і музычна эрудзіраваных людзей, якія ёсць у нашым саюзе. Чаму так сталася?

(Завяршэнне размовы за "круглым сталом" — у бліжэйшых нумарах)

На здымку: удзельнікі "круглага стала".